

План-конспект уроку з української літератури. 11 клас.

Тема: мрія і дійсність у новелі Олеся Гончара «Модри Камень».

Романтична ідея кохання, що перемагає смерть. Образи українського бійця і юної словачки Терези

Мета: формувати ключові компетентності:

уміння вчитися – самоорганізовуватися до навчальної діяльності;

загальнокультурну – дотримуватися норм мовленнєвої культури; зв'язно висловлюватися в контексті змісту;

соціальну - розвивати вміння працювати в колективі;

інформаційну – навчати учнів чуттєво сприймати прозові твори, використовувати схеми як джерела інформації;

комунікативну – удосконалювати вміння характеризувати образи, висловлювати власні думки про них; аналізувати порушені автором проблеми.

Формувати предметні компетентності й компетенції шляхом виконання навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань відповідно до змістових ліній:

емоційно-ціннісної – розвивати вміння розвивати гармонійність і красу, вміння виховувати любов до літератури, засуджувати антигуманну політику війни;

літературознавчої – ознайомити учнів з ідейно-художнім змістом твору; розвивати навички аналізу прозового твору, звернути увагу на образи-символи, кольористику; розвивати узагальнювати, робити висновки;

компаративної – розвивати навички компаративного аналізу художнього тексту, порівнювати сюжети, художні образи.

Обладнання. Портрет О. Гончара, текст твору, ілюстрації до нього, презентація, документальні відео «О.Гончар: записки з полону», «Велетень степів», «Людина, яка могла стати вільною...», буктрейлер «Модри Камень».

Тип уроку: комбінований.

*У літературі, як і в житті,
все зрештою виникає з любові...*

О. Гончар

План уроку

I. Організаційний момент.

II. Перевірка домашнього завдання.

III. Повідомлення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

IV. Конструювання учнями предметної компетентності, формування власного ставлення до теми.

V. Узагальнення та систематизація учнями отриманої інформації.

VI. Рефлексія.

VII. Оцінювання.

VIII. Оголошення та коментар домашнього завдання.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

II. Перевірка домашнього завдання.

2.1. Досліджуємо життєвий і творчий шлях Олеся Гончара (відео №1 «Велетень степів»)

<http://surl.li/spglzo>

Інтерактивна вправа «Ланцюжок думок»

- *«кинув синій портфель» і разом з іншими студентами Харківського університету пішов (добровольцем на фронт).*
- *І знову О. Гончар на фронті: Кіровоградщина, Надбужжя, (Бессарабія, Румунія, Трансільванія, Чехія, Австрійські Альпи, Дунай, Словаччина).*
- *Орден Червоної Зірки, орден Слави, три медалі «За відвагу». Мінометник («Просився у розвідку, а послали у мінометники»). Звання — старший сержант.*

- *Вірші, що народжувалися в перервах між боями, сам письменник назве згодом «конспектами почуттів», «поетичними чернетками для майбутніх творів».*
- *Новела “Модри Камень” є найцікавішою з творів воєнної тематики. Вона була надрукована у журналі “Україна”. У новелі він показав свій справжній талант. Автор зобразив трагічно обірване війною почуття між солдатом та дівчиною-словачкою.*

(Відео №2. Док. фільм «Людина, яка могла стати вільною...».)

<http://surl.li/rxtedh>

Сьогодні ми проаналізуємо один із творів воєнної тематики - новелу Олесь Гончара «Модри Камень». За цей твір письменника звинувачували в містиці, зраді Батьківщини. Адже за радянськими законами любити іноземок було заборонено. З біографії письменника відомо, що О. Гончар був колись закоханий у словачку Юлію. Цьому коханню не судилося розквітнути подружнім життям. Але саме це визначило тематику багатьох творів митця, де йдеться про кохання між радянськими воїнами та іноземками: “Модри Камень”, “За мить щастя”, “Прапорonosці”.

III. Повідомлення теми й мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

3.1. Працюємо з епіграфом.

- 1. Які мало наслідки кохання, народжене війною?*
- 2. Чому герою не давало воно спокою протягом життя?*
- 3. І чому ця печальна історія кохання хвилює нас і зараз?*

Кохання – одне з найглибших і найчарівніших людських почуттів. І приходять воно тоді, коли ми його навіть не очікуємо: чи в мирний світлий день, чи в грізну годину воєнного лихоліття, і залишає свій слід у душі на все життя.

Так і герой новели О. Гончара «Модри Камень» зустрів своє кохання тоді, коли найменше на нього чекав. Голодний, неймовірно стомлений, поранений

боєць, переступивши поріг словацької оселі, побачив її, просту словацьку дівчину, і закохався на все життя.

- Які мало наслідки кохання, народжене війною?
- Чому герою не давало воно спокою протягом життя?
- І чому ця печальна історія кохання хвилює нас і зараз?

Про це ми будемо говорити сьогодні на уроці

IV. Конструювання учнями предметної компетентності, формування власного ставлення до теми.

4.1. Загальна характеристика твору. Колективне складання паспорту твору.

- **Автор.** Олесь Гончар.
  - **Назва твору.** «Морди Камень».
  - **Рік видання.** 1946.
  - **Літературний рід.** Епос.
  - **Жанр.** Психологічна новела.

Доберіть доречні слова, які влучно б розкрили зміст заголовку твору О. Гончара «Модри Камень». (Мудрий Камінь, міцний; відвага, звільнення, мужність, надія, визволення, спогади, марення).

Прокоментуйте визначені варіанти.

Неоромантизм (від грецьк. νέος - молодий, новий і фр. romantisme) — умовна назва естетичних тенденцій, що виникли в літературі на межі 19 — 20 століть. Течія раннього періоду модернізму.

Дійові особи. Український солдат-розвідник, Ілля, Тереза, мати Терези, поліцаї.

Історичне походження імені Тереза. Грецьке ім'я, що означає «охорона», «захист».

Позитивні риси імені. Тереза наполеглива, серйозна у своїх намірах, не кидає слів на вітер. Вона відрізняється унікальною працездатністю, жагою знань. Тереза ніколи не подає виду, що їй властиві душевні муки й страждання; вона не вважає, що ознакою спроможності в житті є накази, грубі окрики й необмежена влада над людьми.

Історичне походження імені Ілля. Чоловіче ім'я, що походить від давньоєврейського імені Еліяху і в перекладі означає «мій Бог – Господь», «сила Божа», «фортеця господня», «віруючий», «благовірний». Астрологи вважають, що його не варто давати хлопчикам, народженим під знаками Овна, Близнюків, Скорпіона, Діви. Іншим воно приносить удачу й служить надійним захистом.

Риси характеру. Згідно з психологічної типології, чоловік на ім'я Ілля належить до екстравертів, тобто людей з відкритим характером, товариський, активний, прямолінійний. Він дружелюбний, довірливий, добрий. Вроджене й загострене почуття відповідальності надає можливість насолоджуватися результатами будь-яких розпочатих справ. Тим не менш, зайва рухливість і незрозуміла запальність характеру Іллі призводить до помилок молодості.

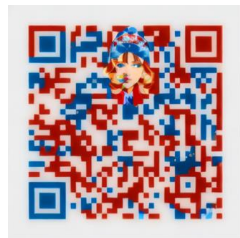
Історична довідка

Тисівці – солдати, які підтримували режим Йозефа Тисо.

Тема: змалювання кохання українського солдата та словацької дівчини Терези, що розквітло всупереч війні.

Ідея: возвеличення кохання, що перемагає смерть і продовжує жити в пам'яті та мріях закоханого; показ цінності простих людських почуттів (доброти, симпатії, довіри, закоханості) у надзвичайно складні воєнні часи.

4.2. Робота з “хмарою слів”. З-поміж наведених дієслів знайдіть та запишіть проблематику твору.

<https://wordart.com/62gbvva06u6i/untitled-1>

4.3. Сюжет та композиція. Твір складається з п'яти розділів і має своєрідну структуру: *основна частина* – розповідь українського солдата про знайомство зі словацькою дівчиною Терезою та її матір'ю, зародження кохання, загибель

Терези; *початок і кінець твору* – видіння, марення бійця, розмова з уявним образом Терези.

Експозиція: оповідач зі сховку спостерігає за дівчиною.

Зав'язка: прихід партизанів (оповідача і його друга Іллі) у дім Терези і її матері.

Розвиток дії: перебування партизанів в словацькому домі, їх відхід.

Кульмінація: розповідь матері про те, як забрали Терезу.

Розв'язка: спогади-мрії оповідача про кохану.

Композиційно-стильові особливості «Модри Камень»: побудова твору незвичайна, адже безіменний боєць через багато років повертається в минуле, згадує воєнні літа, згадує Терезу і її матір. Якщо центральна частина твору — це спогади розвідника про знайомство з Терезою й розповідь її матері про загибель дівчини, то початок і кінець твору — своєрідне обрамлення, видіння розвідника. Це видіння — уявний образ Терези, з якою він розмовляє.

Автор інтригує, захоплює несподіваним сюжетом, чим приваблює читача. Модри Камень — це назва населеного пункту, в якому відбуваються події. Він виступає символом невмирущого кохання, що живе в серці ліричного героя навіть через багато років після смерті дівчини.

Новела «Модри Камень» написана в романтично-піднесеному стилі. Несміливе й нерозквітле кохання, яке зароджувалось між радянським бійцем і словацькою дівчиною, виступає як засудження війни. Це засудження значно глибше за інші фактори, бо немає нічого страшнішого за вбите прекрасне людське почуття.

Важливим прийомом є непомітне й органічне злиття авторської мови з думками персонажів. За допомогою такого засобу посилюється емоційна напруженість, глибина психологізації.

Відтворення найтонших і найскладніших, ледь вловимих душевних порухів і відображення глибоких внутрішніх процесів надають значної переконливості новелі «МОДРИ КАМЕНЬ». Твір продовжує воєнну тематику творів О. Гончара. Написана 1946 року, вона являє собою спогад солдата-розвідника про один воєнний епізод, який відбувся в словацькому містечку Модри Камень («модри» — голубий).

Виконуючи завдання в тилу ворога, розвідник був поранений. Його рятувала словацька дівчина Тереза. Між молодими людьми зародилось чисте палке кохання, яке не мало продовження, бо Терезу вбили поліцаї за переховування радянського воїна, коли в неї знайшли закривавлені бинти.

О. Гончар вдається до форми оповідання-монологу: оповідь у новелі ведеться від першої особи, розповідь веде ліричний герой.

Коріння глибокої поетичності образу Терези в новелі «Модри Камень» (отже, і ліричного героя, від чийого імені ведеться розповідь) — у красі людської душі, у багатстві мрій і почуттів словацької дівчини. Нетерпляче чекає Тереза на своїх визволителів. Уся вона — порив. Оповідач бачить її в русі, у високому напруженні душевних сил. Зображальні засоби письменника дуже лаконічні. І саме це надає творові надзвичайної динаміки, енергійного ритму, високої емоційності.

Образ розвідника постає перед читачем природно й безпосередньо. Але Олесь Гончар ставить перед собою складніше завдання: крізь призму сприйняття ліричного героя показати в усій силі й художній яскравості образ Терези.

Згусток крові, болю, радості — прикінцевий внутрішній монолог розвідника, що переходить згодом у вдаваний діалог з Терезою.

Письменник передає глибоке душевне зворушення ліричного героя, його палку любов, усі нюанси настрою. Про емоційну силу й рівень майстерності цього діалогу можна сказати словами самого письменника: «Фраза тут потрібна особливо згущена, стисла, пружна. Внаслідок своєї ємкості вона може досягти іноді майже символічного звучання: прямий, «зовнішній» зміст її часто доповнюється ще переносним, глибинним» (О. Гончар, «Літературная газета», 24 лютого 1951 р.). Саме цей глибинний зміст читач і відчуває в кожному слові Терези й радянського розвідника. Письменника цікавить внутрішній світ людини, художнє дослідження його змін у різноманітних життєвих обставинах. О. Гончар — майстер оповіді про внутрішнє оновлення героя, яке відбувається під впливом дійсності.

4.4. Робота в групах. Створіть асоціативне гроно образу оповідача та Терези.

- **Український солдат**

- « – Свої, –кажу і не чую власного голосу. Третю добу замість води ми їли сніг. – Свої, – хриплю я щосили».
- «Я стидався дивитися на твої білі стрункі ноги, але, одвівши погляд, все одно бачив то весь час».
- «Тільки тепер я помітив, який подертий на мені був халат».
- «Мої руки були мокрі, червоні, незграбні, в брудних бинтах. Бинти нам правили й за рукавиці, котрі ми розгубили, митарствуючи в проклятих скелях».
- «З обережності ми за три доби ні разу не розвели вогню...».
- «Але головне завдання було виконане, і цієї ночі ми вирішили перебратися до своїх».
- «Ти пильно дивилася в вічі, і я виразно чув, як ти входиш до мого серця».
- «Померкло, стерлося все, навіть те, що звать незабутнім першим коханням. Чому ж ця випадкова зустріч, єдиний погляд, єдина ява у великій драмі війни, чому вона не меркне і, відчуваю, ніколи не померкне?».

● **Тереза**

- «... Біля столу злякана мати, а ти біля високого ліжка застила в подиві, закриваючи груди розпущеними косами».
- «Ти стояла на стільці боса, закриваючи вікна».
- «Була ти в білій сукні, і на рукаві чорніла пов'язка».
- «Пальці твої були вправні й повні ніжного тепла. Зовсім не боліло, як ти відривала закривавлений бинт».
- «Спіть, я стану на варті...».

- «Ти йдеш попереду, закутана шаллю, легко перестрибуючи з брили на брилу. Розповідаєш, як краще добратися до млинів, і, скинувши рукавичку, подаєш руку на прощання».
- «Тонка рука, вся зіткана з чутливих живчиків, дрібно тремтить і гріє всього мене».
- «А вона йде перед ними (поліцаями) і не плаче, тільки раз по раз оглядається».
- «Вона мовчки витирає кривавицю з обличчя та все-таки оглядається».

4.5. Робота в парах.

На онлайн-сервісі LearningApps пройдіть за покликанням (або QR-кодом) для вашої пари та визначте художні засоби.

Тренувальна вправа

<https://learningapps.org/watch?v=p6m5mum0c24>

Ці особливості поетичного письма зароджують стривожений і щирий, піднесений і ніжний настрій, яким відразу ж — разом з радянським розвідником — проймається й читач. Оповідач тяжко переживає втрату дівчини. Виняткової достовірності й сили емоційного впливу О. Гончар досягає поглибленим психологічним аналізом переживань розвідника. Тут і кількаразове повторення звертання «Терезо!», поєднане з авторськими ремарками, і ритмо-мелодійна роль дієслів, і своєрідний музикальний початок речень: «А ти стоїш», «А ти посміхаєшся», «А ти здимаєш руки» та інші.

Ритмооповідь визначається розміреною, чіткою побудовою речень — здебільшого простих. Іноді вони гармонійно поєднуються в співрозмовні

складні: «Дзвенить суха весна, гуде зелений дуб на згір'ях, і облизане каміння сміється до сонця».

Економні, чіткі й виразні зображальні засоби надають оповіді розвідника неповторного шарму, емоційної наснаги, щирої задушевності. За допомогою внутрішнього монолога О. Гончар не тільки виявляє думки й почуття розвідника, а й показує незабутні картини минулого. Оповідач, пригадуючи, ніби знову бачить усе цієї хвилини. Письменник передає ледве помітну зміну думок і почуттів. Тому й зі стилістичного погляду внутрішній монолог О. Гончара відрізняється від усної мови персонажа. Навряд чи зміг би письменник висловити стільки болю, схвильованості, досягти такого широкого узагальнення, вдавшись до усної мови героя.

Усю систему художніх засобів О. Гончар підпорядковує вкрай лаконічному, але яскравому розкриттю внутрішнього світу людини. Задушевністю, ліризмом, щирою ніжністю пройнятий кожний рядок, кожне слово новели.

4.6. Робота в групах. Віднайдіть у новелі художню деталь та кольористику образів.

Довідка. Символіка кольорів

Білий – символ невинності, чистоти й радості. Він – нейтральний: в ньому чарівна сила денного сонячного світла, що виражає спорідненість із Божественною силою. Білий колір багатий своєю чистотою, бо несе в собі всю гамму веселкових кольорів, на які розпадається, коли зустрічається з чистими краплями небесної води. Тож у його небесно – світлій чистоті, гармонія всіх кольорів.

«...Білі стрункі ноги...», «...білі руки, біла легка сукня...».

Зелений – символ природи й молодості; він – «міст» між двома протилежними кольорами веселкового спектру – гарячим червоним і холодним синім. А тому виступає кольором надії на злагоду, мир і спокій. Однак його перебування на межі протилежних кольорів свідчить також і про його недовершеність, незрілість. Але це вже плюси та мінуси молодості...

«...Зелений дуб...», «...зелені спини гір...».

Голубий – близький за духом синьому кольору, символізує благородство, ніжність і вірність, і легкий сум через розуміння конечності прекрасного і неповторного в людському житті та недосяжності вічного, як недосяжна небесна блакить. Його стихія – повітря, бо воно – і сама блакить, і шлях до голубого неба.

«...Модри Камень...», «...небо весняне високе голубе...», «...блакитний дзвін...».

Чорний – символ темряви, зла й смерті. Взагалі, усіх злих сил, процесів гниття й затемнення. Однаково приховує й робить подібними Істину й Хибу, Красу й Потворність, Правду й Кривду. Для нього немає між ними відмінностей, бо в темряві – усі предмети темні... Він володар темного «Лівого» світу, де не лише прохолодно, а навіть і дуже холодно. Тому його сторона світу – Північ, а пора року – зима; пора доби, зрозуміло, ніч; а напрям – вліво і вниз, тобто в протилежну сторону від руху яскравого Сонця. Він – ознака загибелі всього живого, бо живе любить і прагне світла, а він світло «ненавидить», тому постійно по-своєму знищує його – поглинає. Виступає символом глибокого трауру й важкого горя. У давнину – слуга Чорнобога й Мари та інших чорних демонічних і хтонічних (тобто підземних) лихих сил.

«...Чорне згарище...», «...голий чорний димар...», «...чорна пов'язка на рукаві...».

V. Узагальнення та систематизація учнями отриманої інформації.

5.1. Працюймо з медіатекстом.

Ознайомтеся з медіафайлом, перейшовши за покликанням (або QR-кодом).

<http://surl.li/nxxmas>

1. Ознайомся з медіафайлом.
2. Що нового ти дізнався/дізналася з відео?
3. Яка з проблем твору здалась вам найбільш актуальною для нашого часу?
4. Як ви вважаєте, чому кохання перемогло смерть?
5. Чому героєві так важливо «досказати все недосказане тоді, взимку»?
6. Чи може бути схожою доля українських письменників, які зараз в окопі?
7. Чи можуть зустріти справжню любов?

5.2. Літературний диктант.

На онлайн-сервісі Quizzz пройдіть за покликанням (або QR-кодом) та виконайте завдання.

<https://quizzz.com/join/quiz/674e1c916c5b63da5df2e8ef/start?studentShare=true>

1. Вкажіть жанр твору «Модри Камень» (новела)

2. Коли відбуваються події у творі? (під час Другої світової війни)
3. Зі скількох розділів складається твір? (5)
4. З якою метою солдат-розвідник постукав у вікно хатини?
(перепочити, зігрітися)
5. Хто жив у хатині? (мати й донька)
6. Чому мати злякалася радіо? (бо воно «забрало» Францішека)
7. Чим мати пригостила розвідників ? (гарячою кавою)
8. Кого з персонажів описано в уривку «Ти йдеш попереду, закутана шаллю, легко перестрибуючи з брили на брилу,... розповідаєш, як краще добратися до млинів»? (Терезу)
9. Про кого йдеться у фрагменті: «Від скирти сіна відділяється (він), білий, мов привид. Замерз, лається і пита: «Що там?»» (про Іллю)
10. Що побачив на подвір'ї коханої оповідач, коли повернувся після війни у Модри Камень? (Чорне згарище, не було нікого, тільки голий димар)
11. Що знайшли поліцаї при обшуку у хаті? (закривавлений бинт)
Вони подумали, що тут були ... (партизани)
12. Провівши солдат, Тереза обіцяє, що (буде ждати).

VI. Рефлексія.

6.1. Інтерактивна вправа «Мікрофон»

Продовжіть речення.

- Від твору О. Гончара в мене залишилось враження ...
- «Модри Камень» мені запам'ятається...
- Мені найбільше припало до душі ...
- Я вважаю, що художня майстерність письменника у творі полягає

у...

VII. Оцінювання.

Оцінювання навчальної діяльності (не тільки кінцевого результату, а й роботи в процесі уроку (формувальне)).

VIII. Оголошення та коментар домашнього завдання.

Підготувати повідомлення про сучасних письменників, які на фронті захищають незалежність України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончар О. Т. Щоденники: У 3 т. / Упоряд. В. Д. Гончар. — 2-ге вид. — К.: Веселка, 2008.
2. Модри Камень: мала проза. Серія "Класна література" / Олесь Гончар. — К., 2019. — 223 с.
3. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/kviten/3/1315>
4. URL: <https://dakiro.kr-admin.gov.ua/v/2018/04-03/exh.php>
5. URL: <http://krai.lib.kherson.ua/gonchar-7-2.htm>
6. URL: <https://quizizz.com/join/quiz/674e1c916c5b63da5df2e8ef/start?studentShare=true>
7. URL: <https://learningapps.org/watch?v=p6m5mum0c24>
8. URL: <http://surl.li/nxxmas>
9. URL: <http://surl.li/rxtedh>
10. URL: <http://surl.li/spglzo>
11. URL: <https://wordart.com/62gbvva06u6i/untitled-1>

Ілюстрації взято з інтернет видань, що розміщені у вільному доступі.